

MACSKANEVEK EGY KISISKOLÁS LEÁNY SZÉPIRODALMI IGÉNYŰ ÍRÁSAIBAN

1. 2001 karácsonya előtt több mint százoldalas könyvecskét kaptam Karcagról kedves barátomtól, az igazi tudós tanár Rideg Istvántól. A Cicavilágban élek című sajátos könyvecske nyolcéves unokájának, Rideg Enikő Alexandrának a munkája volt. Aztán, 2002 karácsonyára megérkezett a folytatás, immár százhusz oldalon: Karcag városban, boldog mámorban címmel.

Megvallom, ilyen alkotásokkal még nem találkoztam. Csukás István, Lázár Ervin meséit, írásait, az igazi gyermekirodalmat sokra tartom, kedvelem. De arra, hogy gyerekek a saját világukat, gondolkodásmódjukat – és persze az őket körülvevő felnőtteket – ilyen színvonalon bemutatták volna, még nem láttam példát. A Cicavilágban élek alcíme megmutatja, miről szól a könyvecske: „Rajzok, mesék, dalok, igaz történetek naplója”. És ez arra is utal, hogy – mintha a szerző a nagyon mai multimédiának egy fajtáját képviselné – rendkívül ügyes rajzok (önállóan is, nemcsak illusztrációként) és a legkülönbözőbb irodalmi műfajok (mesék, elbeszélések, eseményleírások, levelek, versek, jellemrajzok, köszöntők) sorakoznak itt egymás után. De mindezek középpontjában – mint a cím is jelzi – a kislány élénk, de „reális” fantáziájának megfelelően a „cicavilág” áll. A cicák „természetesen” emberi életet élnek: udvarolnak, megházasodnak, játszanak, versenyeznek, ünnepelnek, összevesznek, majd kibékülnek, de megjelennek a kiskutyák, a mókusok, rókák és medvék is, sőt bepillantathatunk Enikő családjába, amelynek tagjai persze cicatévét néznek, cicarádiót hallgatnak, és Enikő is ott él cicái között.

A Karcag városban, boldog mámorban című második könyvecske – a gondolatpárhuzamot magában rejtő, már-már versalakú címnek megfelelően – még jobban bevezet a mindig vidám cicavilágba, valamint a szerző családjának örömteli életébe. Cicafalu bemutatásával kezdődik. Itt mindent a cicákról neveztek el: az utcát, a szállót, a kórházat, a gyógyszertárt, az üzletláncot, a boltokat. A cicák lovagolnak, pecáznak, fesztivált rendeznek. Majd külön fejezetekben mutatja be a szerző szeretteit, mégpedig rajzban, köszöntőversben, dalban, még anyák napi egyfelvonásossal is kedveskedik édesanyjának. Sorra kerül az iskola is. A magyarok története például megjelenik szellemes rajzokban és írásokban, sőt tyádu nyelvű (macskanyelv?) beszélgetés és szótár is olvasható a továbbiakban. Rajzszorozatban látjuk a kedvenc állatokat. Végül olvashatunk egy kisregényt is: Xixi, a világljáró szíami macska útinaaplója címen.

Mi jellemzi Rideg Enikő szerzeményeit? Álom és valóság ügyes egyesítése, egy mára kitágult világ ábrázolása, igen jó nyelv- és stílusérzék, verselő hajlam, nem mindennapi írás- és rajzolókészség, széles körű fantázia (beleértve a nyelvi kreativitást is) és hallatlan mesélőkedv. De tegyük hozzá: mindez 8–9 éves korban!

2. Most pedig lássuk, miről tanúskodnak a két könyvecskében szereplő cica-, általánosabban macskanevek?

Az első kérdés ezzel kapcsolatban ez lehetne: miért választottam ki éppen ezeket a neveket? Először is azért, mert a szerző gyűjtötte őket (ennek eredményeként például 33 fiú és 28 leány macskanevet sorol fel), de sajátos (megszokott és kitalált) nevet ad cicaszereplőinek is. (A két könyvecskében található idevágó nevek száma meghaladja a 170-et.) Másodszor, mivel Enikő képviseli a vidéki macskatartást és a mai – főként

nagyvárosi – macskakultuszt is. (Csak zárójelben utalok rá, hogy már 1983-tól – amikor vendégprofesszor voltam a Helsinki Egyetemen – tapasztaltam Finnországban, milyen becsben tartják a macskát, külön erre a célra készült kosárban vitték magukkal például autóbuszon is, ha vendégségbe, látogatóba mentek.) Végül pedig kíváncsi voltam rá, hogy a névtanon, az onomasztikán belül hol tart napjainkban a macskanevek összegyűjtése, rendszerezése, jellemzése, esetleg történetének a leírása.

A macskanevek bemutatásában J. SOLTÉSZ KATALINnak az 1982-es III. Nemzetközi Macskakiállítás katalógusa alapján összeállított rendszerezését (J. SOLTÉSZ 1983) követem (más hasonlóval nem is találkoztam!), de figyelembe vettem ugyanazon szerzőnek a névtani monográfiájában található idevágó megjegyzéseket (J. SOLTÉSZ 1979: 71–73). Előljáróban csupán annyit jegyzek meg, hogy bár ez esetben valójában állatokról, közelebbről cicákról szóló mesékkel van dolgunk (tágabb értelemben véve), a neveket e „mesék” írója adja, nyilván elsősorban a környezetében tapasztaltak, az olvasmányai és az előbbiektől is befolyásolt fantáziája alapján.

A) Gyakori mindjárt Rideg Enikőnél is macskanévként az emberi keresztnév: *Anikó, Bence, Döme, Elza, Emese, Éva, Frida, Ida, Karola, Kornélia, Rebeka, Samu, Soma*.

Ide sorolhatjuk a játékos beceneveket is: *Dori, Fridácska, Friduci, Karakocska, Kandurka, Karrantyú, Masi, Masika, Mörzi, Mucus, Pircsi, Pötyi, Rebi, Rézi, Rika, Somi, Sziszi*.

A népi macskanevekre jellemző – jegyzi meg J. SOLTÉSZ KATALIN (1983: 75–76) – az állathívogató *ci* szótag és a hangutánzó *mi* szókezdet: *Cicamica, Cilla, Cillancs, Cili, Cilu, Ciri, Cirmi, Cirmoska; -- Dömi, Kormi, Mica, Mici, Micike, Micuka, Micus, Mikó, Mirci, Mirrmurr* (*Mirr-Murr* is), *Mirzi, Mirzó, Mörzi, Somi*.

Megjegyzem, hogy Enikő nem gyakran tér ki a nevek nemek szerinti megjelölésére, a nevek mégis általában megfelelnek az állat nemének. Azt kell megállapítanunk továbbá, hogy itt is az e csoportba tartozó elnevezések fordulnak elő legtöbbször, mint az eddigi gyűjtésekben (l. J. SOLTÉSZ 1983: 75–76).

B) Csak kevés történelmi, irodalmi ihletésű nevet találtam: *Aida, Pandór* (< görög *Pandora* mitológiai eredetű névből?).

C) Igen kicsi a közsózból lett nevek száma is.

a) állatnév: *Galambocska*;

b) embernévszerű megnevezések (családnév + keresztnév sorrendben, de e nevek majdnem mindig elárulják, hogy viselőjük macska): *Csanádi Rebeka, Döme Lizi, Döme-Dájáná Cili, Egry Samu, Fa Bélus, Fekete Cirmos, Füvessy Kormos, Gonosz Fekete Kandúr, Gonosz Kandúr, Kormos Frici, Köves Barna, Kotta Pihe, Olajos Chartreuse, Öreg Kormi, Vörös Kandúr*. És a „szentek”: *Szent Cili, Szent Döme* és *Nagy Cyrmi Isten Amirin*.

D) Előfordul természetesen a macskáknak valamilyen testi tulajdonságról való elnevezése (tehát ezúttal közsóv válik tulajdonnévvé):

a) színnevek: *Cirmos, Foltos, Kormos, Pötyös, Szürkéske*;

b) testalkatra vonatkozó nevek: *Csontos*;

c) a szőrzetre utalók: *Pon-pon Cica*;

d) a viselkedésre vonatkozók: *Kuksi, Borsos* (erős, mérges?).

E) Külön csoportba vettem a metaforikus jellegű elnevezéseket: *Aranyalma, Hópihe, Karamell, Mosolyka, Madzag, Napsugár, Opál, Pamacs, Rózsácska*.

F) Idegen szavak (erősen érzik rajtuk az idegen származás és jelleg):

a) közsavak: *Chartreuse, Smoke*;

b) tulajdonnevek: *Dájáná, Elvisz, Jim'sy, Lüszi, Michealking (Misel), Shetland, Vincent*;

G) Ismeretlen vagy bizonytalan eredetű megnevezések: *Aisy, Artya, Bumi, Cilló, Cirros, Ciszka, Damiccsal, Dámon, Dánic, Dolga, Döncös, Kandic, Karak, Kimres, Ludó, Piceném, Puhdi, Sovi, Smokka, Susmita, Szaszi, Tobbi, Vanmó, Vonya, Zsaver, Willwo*.

Természetesen több név több csoportba is besorolható, hiszen a csoportosítás szempontjai keveredhetnek.

Megjegyzem még, hogy a vizsgálódásokat tovább lehetne folytatni (a nevek pontos származása, gyakorisága, stílusértéke, összevetés más gyűjtésekkel stb.), de néhány következtetést máris levonhatunk:

a) A gyermeki tapasztalat és fantázia színes, változatos neveket eredményezett.

b) Azt ez a névsorozat is igazolja, hogy milyen gazdag a mi nyelvünk az elnevezéseket illetően is (l. pl. a becéző képzőket, a metaforikus lehetőségeket).

3. A két könyvecske szerzőjének pedig azt kívánhatjuk, hogy tanuljon, olvasson, tapasztaljon sokat, és folytassa mind az írást (a legkülönbözőbb műfajokban), mind a rajzolást.

Hivatkozott irodalom:

RIDEG ENIKŐ ALEXANDRA 2001. *Cicavilágban élek*. Barbaricum Könyvműhely, Karcag.

RIDEG ENIKŐ ALEXANDRA 2002. *Karcag városban, boldog mámorban*. Barbaricum Könyvműhely, Karcag.

J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

J. SOLTÉSZ KATALIN 1983. *Macskanevek*, 1982. *Névtani Értesítő* 8: 74–9.

SZATHMÁRI ISTVÁN

ÍROÍ NÉVADÁS KARINTHY FRIGYES KÖTÉLTÁNC CÍMŰ REGÉNYÉBEN

„Enni és inni adtak nekem, s adtak nevet is...”

Karinthy Frigyes regényeiben természettudomány, filozófia, csapongó fantázia kavarg. A *Kötéltánc* (1923) című regény a Karinthy-féle lélek-vándorlással tágitja ki a képzelet birodalmát. „Zseniális részletekkel teli, de egészében nem a Karinthy hatalmas erejéhez méltó” – írja róla NAGY LAJOS (NAGY 1998: 145). Tanulmányában kifejti, hogy „alakjainak álomszerű elváltozásával, a jelenetek rejtelmes gomolygásával és »megoldatlanságával« valami furcsa, megmagyarázhatatlan feszültség érzik az egész regényen, melyből csak stílus és művészi kvalitások fakadhattak, de világos mondanivaló már aligha” (SZALAY 1961: 190). BENEDEK MARCELL, a regény egyik első méltatója az íróhoz fordult magyarázatért: „»halála előtt senki sem jellemezhető« – ennyit akart (vagy tudott) Karinthy mondani, mikor a *Kötéltánc* érthetetlen részleteinek magyarázatáért faggattam” (SZALAY 1961: 190). „Az örület, az álom és a lázas fantázia